

Եղիշե Չարենց

«Ռեքվիեմ»

Ա.

Հայրենի երգն ես դու մեր՝
Վերադարձած հայրենիք:-
Դեմքիդ տանջանքն է դրել
Անագորույն մի կնիք:-
Եվ հանճարի հեռակա
Հուրն է հանգչում ճակատիդ,
Ինչպես մարող ճառագայթ
Արարատի գագաթին:-

Բ.

Հայրենի ե՛րգն ես դու մեր
Հալածական, ինչպես ամպ,
Որ քամիներն են ցրել
Եվ տարիներն ապստամբ:-
Ժողովրդի հանճարեղ
Սրտով երկնած ձայն ու շունչ,
Որ բարբառել էս դարեր
Օտարության մշուշում:

Գ

Առանձին ձայնն է ինչպես
Դառնում հնչուն հայրենի-
Դաշնության մեջ լոկ հնչեղ
Հայրենական ձայների,-
Այդպես մեր հին դաշնության
Ով մարգարե տարագիր,-
Դու գտանում ես ահա
Ե՛վ ժողովուրդ, ն՛ երկիր:

Դ.

Հայրենի երգ մեր վսեմ,
Հազարամյա մեր հանճար,-
Լոկ ժողովո՛ւրդն է հյուսել
Քո դաշնությունը պայծառ,-
Քեզ ժողովո՛ւրդն է խոնարհ
Տառապանքով իր ծնել,
Իր ավյունով պահել վառ,

Իր ոգու մեջ ընդունել...

Ե.

Քեզ ժողովո՛ւրդն է չարքաշ
Իր բորբ շնչով տվել շունչ,-
Ո՛չ մի իշխան կամ արքա
Քեզ չի՛ պահել իր նաշում:-
Թե՛ հայրենի, թե՛ օտար
Տիրողների համար միշտ
Եղել ես- ձա՛յն որոտան,
Եվ յա՛ր օտար, և ու՛րիշ:-

Զ.

Դու աշխատա՛նքն ես երգել
Եվ քրտինքը մաճկալի,-
Անջու՛ր հանդեր ու հերկեր,
Սիրո երգեր անձկալի...
Դու պանդուխտի տարագիր
Սիրտն ես երգել կարոտող՝
Անհայրենիք արագիլ՝
Կապված հուշի նարոտով:-

Է.

Հնչյուններ ես հավաքել
Հենքի համար քո երգի
Դու՝ հանդերից մահաբեր
Հայրենական եզերքի,-
Եվ հայրենի հանդերի
Մրմունջներից չմարող
Հյուսել ես երգ անթերի
Սերունդների համար նոր:-

Ը.

Դու երգել ես միայն ճորտ
Ժողովրդի համար մեր
Երգեր՝ կյանքի նման խոր
Եվ գրկանքի նման վեհ:-
Եվ երգերում քո անհուն-
Ժողովրդի սրբազան
Սե՛րն է միայն վեհանում
Եվ աշխատանքը դաժան:-

Թ.

Դու երգել ես միայն բորբ
Ժողովրդի սրտում մեր
Վառվող ցնորքն անհողդողդ՝
Իր գալիքի մասին վես:-
Հայրենիքի՝ մասին նոր,
Կյանքի, որ հաշտ ու ազատ-
Ծնվելու է արյունով
Եվ զոհերով սրբազան...

Ժ.

Քո ժողովո՛ւրդն է խոնարհ
Քո երգերում անրջել՝
Իր կյանքի տենչն անհնար
Եվ սիրո շունչը հնչեղ:-
Խաղաղությունն հաշտ ու սուրբ՝
Տանիքների վրա մեր,-
Եվ սիրո խոսք ու շշուկ,
Հասկերի երգ ու համերգ...

ԺԱ.

Մեղմ՝ կարկաչում էր քո ջերմ
Երգը՝ երկրում մեր անշող-
Տանիքների վրա մեր
Եվ սրտերի դողանջող:
Կարկաչում էր նա հուշիկ,
Մինչև խորշակն այն դաժան
Հու՛շ դարձրեց ու փոշի
Երկիր ու երգ սրբազան...

ԺԲ.

Քեզ չմնաց անգամ քո
Հայրենի հող կոչվող սև
Այն հեռաստանն արնակոխ
Որ քո ցնորքն էր լուսե:
Քեզ չմնաց անգամ ժանտ
Այն արեգակն հայրենի,
Որ ավելի՛ էր դաժան,
Քան թշնամին վայրենի...

ԺԳ.

Քեզ չմնաց անգամ քո

Գորշ ժողովուրդն այն չարքաշ,
Որ, ինչպես եզ գլխիկոր,
Տքնում էր լուռ ու չարքաշ,-
Սև զրկանքում մտորող
Քո ժողովուրդն անգամ հեզ,
Որ լոկ հացի ու սիրո
Հուզերո՛վ էր սնում քեզ...

ԺԴ.

Քո ժողովուրդը չարքաշ,
Հազարամյա զրկանքով,
Հազա ր սրով զարկած յար՝
Մարտիրոսյա լ իր կյանքով-
Իր եզերքում հայրենի
Հազիվ գտած հող մի բուռ-
Քշվե՛լ է յար իր բնից,
Իր խրճիթից ընդհանուր...

ԺԵ.

Քեզ չմնաց անգամ քո
Հայրենիքում դեռ աճած՝
Մի բուռ ցնորք, մի խուրձ խոտ
Կամ թոնիրում թխած հաց...
Գերի երկրում քո անթով
Անգամ մի մա՛յր, որը քեզ
Սնե՛ր անգին իր կաթով
Եվ հավատով իր փրկեր...

ԺԶ.

Չար ուրագան մի շաչող,
Դաժան մրրիկ մի ահեղ-
Քշեց շյուղի նման չոր,
Հողմի նման խելահեղ,-
Եվ տերևներ ինչպես հին՝
Ծառից ընկած ու անկյանք-
Քշեց երախը մահի
Թե՛ մայրերին, թե՛ մանկանց...

ԺԷ.

Զարհուրելի եռանդով,
Ինչպես քաղցած մի զազան-
Սրբեց կամքով մի քանդող

Երկիր ու տուն սրբազան...
Լափեց եզերքը քո հին՝
Ե՛վ ժողովուրդ, և՛ վաստակ,
Եվ անապատ ամայի
Դարձավ երկիրն Հայաստան...

ԺԸ.

Ինչպես գրքից պոկված թերթ,
Կամ չորացած արտի շյուղ,
Նետված հողմով այն անեզր
Մահվան քամուն ու փոշուն,
Դու՝ հանճարի նման մեր՝
Հազարամյա ուրվական՝
Դարձար տերև մահամերձ,
Քշված ոգի ու վկա...

ԺԹ.

Հողմով տարված ինչպես շյուղ,-
Ուղիներում դու տեսար
Հրաճարակ կյանք ու խուղ,
Եվ ժողովուրդ հրկիզած:-
Ինչպես մահո՛ւ մանգաղով,-
Տեսար գյուղե՛ր դու հնձած,-
Այս ժողովո՛ւրդն էր քո ողջ,
Որ քեզ տվեց երգի ձայն...

Ի.

Եվ արդեն խո՛ւ դարձած հողմ,
Խուղերի ծուխ ու փոշի՝
Քշված ձեռքով անողորմ
Զարհուրելի մի ուժի,-
Խելակորույս քո ոգին
Դո՛ւրս շպրտվեց երկրից յար,-
Եվ թափառեց տարագիր,
Իբրև մեռա՛ծ երգի բառ!

ԻԱ.

Վիթխարի եզ մի ինչպես՝
Սովից տոչոր՝ հանկարծ գա,
Լիզե մի ողջ ոսկի դեզ
Եվ չթողնի հե՛ տք անգամ,-
Այդպես աղետն այն զարհուր

Անցավ բարձրիկ քո դաշտից,-
Եվ դաշտն ամբողջ դարձավ մու՛ր,
Ինչպես արտը երաշտից:-

ԻԲ.

Հալածակա՛ն, որպես քո
Ո՛ղջ ժողովուրդն այն պահին-
Խելակորուս քո ոգով
Չտրվեցի՛ր դու Մահի...
Ո՛չ,- չմեռա՛ր այնժամ դու,
Այլ սարսափից խելագար՝
Երազեցիր դառնալ տուն,
Որ աշխարհում էլ չկար...

ԻԳ.

Եվ՝ սարսափից խելագար
Ե՛վ գզգզված, ն՛ բոկոտն
Մահվան սքեմ դու հագար
Եվ սնվեցիր քո ոգով:-
Բայց քո ոգին չքամեց
Եվ չէ՛ր կարող քամել ժանտ
Այն գոհերի մեծամեծ
Արյունը սուրբ ու անչափ...

ԻԴ.

Անհնարին էր, վարպետ,
Որ քո ոգին ստեղծող
Հղիանա՛ր ու արբեր
Արյունով ժանտ ու խոցող...
Անհնարին էր, որ քո
Երգի ոգին հանճարեղ
Նայիրական իր երգով
Այնժամ երգեր մի արև...

ԻԵ.

Անհանգրվան, ինչպես նոր,
Հալածական Արքա-Լիր՝
Սրտում քո՝ սո՛ւրբ մի ցնորք՝
Անեացած մի է՛րկիր,-
Զգեցած մահ ու սարսափ,
Տեսած ն՛ ահ, ն՛ դժոխք,-
Ինչպես կարող էր անսալ

Ոգին քո կյանք ու ցնորք...

ԻԶ.

Քո հին սրինգը գրկած,
Իրրն մանուկ մի ազատ,
Որ դեռ պահում է երգած
Երգերիդ շունչն հարազատ,-
Քո այդ եղեգն երգեցիկ
Հեռու ափեր դու տարար,
Բայց դու երբեք չերգեցիր
Նրանով- ե՛րգ փրկարար...

ԻԷ.

Անհանգրվան տարվեցիր
Երկրից-երկիր, որպես մերկ,
Անհայրենիք մուրացիկ,
Որ հացի տեղ-ունի ե՛րգ:-
Բայց չլսեց ոչ ոք քեզ,
Քեզ ոչ մի սիրտ չգթած,-
Միայն քամին մորմոքեց,
Միայն անձրևն իջավ ցած...

ԻԸ.

Եվ ափերում այն օտար,
Ուր քեզ նետեց հողմը սև-
Դու ունկնդիր չգտար,
Իսկ պատահմամբ թե լսեց
Քեզ մի անցորդ կամ մոլոր
Մի ուղևոր ահաբեկ,-
Տեսար, որ նուն հողմերով
Քշվածներ են նրանք հեք...

ԻԹ.

Նրանք՝ իրենք-տարագիր,
Իրենք՝ և՛ որբ, և՛ անճար-
Ունկնդրում են քո երգին,
Որ երազեն ու տենչան,-
Որ՝ բռնելով քո թելից
Իրենց սրտով կարոտող
Դառնան երկիրն այն էլի,
Գոնե հուշով փարատող...

Լ.

Ինչ պիտի տար սրտին քո,
Քո հանճարին որբացած
Նրանց անհող արցունքով
Ցողված ոգիդ նրբաձայն...
Հեռու երկրից քո այն վառ,
Ժողովրդից՝ դարձած հուշ-
Ո՞նց քո ոգին որոտար
Կարոտանքից նրանց ուշ...

ԼԱ.

Որքան էլ պիրկ նա լիներ՝
Ստեղծագործ քո ոգին-
Ո՞ր դաշտերում նա հիներ
Երգն իր անմահ մորմոքի...
Ա՛խ ծաղկի սերմն՝ հայրենի
Հող չի՛ հաճախ ճանաչում,-
Բայց սե՛րմն հոգու-միայն իր
Հայրենիքում է աճում...

ԼԲ.

Ամայացա՛վ քո ոգին,
Ինչպես անջուր հանդի հող,
Եվ մազերին քո չոքեց
Ձմեռ ու ձյուն անողորք:-
Եվ գետնահար, որպես ծառ՝
Պոկված հողմով կատաղի-
Բեկվեց ոգին քո պայծառ՝
Առանց բույրի ու շաղի:-

ԼԳ.

Քո հեռավոր երկրի ջեռ
Արոտների նման ա՛յն,
Որ դարձրեց սև մի ձեռք
Հերկ՝ խորշակյալ և ունայն,-
Խորշակյալ դաշտ դարձավ չոր
Այդպես ոգի՛ն քո հնչեղ,
Որ ո՛չ արև կենսաշող,
Ոչ հույսի շող չշնչեց:-

ԼԴ.

Հո՛ղ ցանեցիր ու մոխիր

Քո մազերին զառամյալ,-
Եվ՝ հալածված ոսխից՝
Երազեցիր միայն մահ...
Զառանցանքի մեջ զարհուր
Երազվեցին քեզ հեռվից-
Հրդեհ ու ջարդ ընդհանուր
Եվ գլխատում արևի...

ԼԵ.

Ապա խավար իջավ խոր
Եվ հանճարեղ քո ոգում
Փռվեց գիշեր ու ժխոր,
Եվ մտքի մուժ բորբոքուն.-
Եվ տարինե՛ր անցան սին,
Եվ քո ոգին խելագար
Կիզվեց հուրո՛վ այն զագիր,
Մինչև գիշեր վերջին գար:-

ԼԶ.

Ո՛վ հարենի մեր երգի
Հրե հանճար տառապած,
Դու չտեսա՛ր քո երկրի
Արշալույսը փառապանծ...
Իբրև աճյուն դու եկար,
Իբրև մեռա՛ծ տարագիր,-
Հին դաշնության դու վկա
Եվ առաջին քարակիր...

ԼԷ.

Անհանգրվան, ինչպես մի
Տերև, պոկված իր ծառից՝
Քեզ վտարեց մի քամի
Քո հայրենի աշխարհից,-
Եվ քո ոգում՝ հայրենի
Հուշն արյունով նա նշեց-
Զառանցանքով արյունի՝
Հորդած կարմիր մի գիշեր...

ԼԸ.

Ճի՛շտ է վարպետ:- Քո ոգուն
Իջած մուժի՛ նման մառ-
Եվ հալածող մահաթուն,

Եվ խավարի պէս խավար,-
Այն օրերում մեր երկրի,
Մեր աշխարհի՝ վրա ողջ-
Իջել էր սև՝ ավերքի
Զարհուրելի մռայլ քո՛ղ...

ԼԹ.

Այն օրերին արդեն մեր
Ողջ աշխարհում համարյա՝
Նստել էր սև, ինչպէս նեո,
Մեր սև ոսոխն հնօրյա,-
Ինչպէս բերքի տեղ հանդի՝
Հնձեն թուփեր վարդենի,-
Այդպէս մահու գերանդին
Հունձն էր արել արդեն իր:-

Խ.

Ո՛ղջ աշխարհում արդեն մեր,
Ծայրեփծայր համարյա
Կենդանի հունտ էր ինչ դեռ
Պարտեզներում հնօրյա
Եվ՝ ամենից առաջ՝ ինչ
Բողբոջ ու ծի՛լ էր ոգու՝
Որ շյուղ անգամ էլ չաճի-
Հնձել էր ձեռքն ահարկու:-

ԽԱ.

Վերջին հողի վրա լոկ,
Վերջին քարին հայրենի,
Ցցված կղզու նման շող՝
Օվկիանում արյունի,-
Վերջին քարի վրա այդ,
Դեռ մնացած անողող՝
Զառանցում էր հուսահատ
Մեր ժողովուրդը՝ դեռ ողջ

ԽԲ.

Զառանցում էր կիսամեռ
Ժողովրդի մեր մի բուռ
Մնացորդը, որ չունէր
Էլ փրկության կարծես դուռ:-
Հորդաններով ամեհի

Շրջապատված ու ողող՝
Տերն էր նաև հայրենի՝
Քշում անդունդն անողոք...

Խ.

Ինչպես մարդկանց նավաբեկ՝
Կառչած լաստին մոտեցող-
Ծովահենն է հրում լերկ
Մոլեգնությամբ դեպի ծով.-
Ժողովրդի ինչպես մեր
Բեկորները այդ չնչին.-
Հայրենական տերն էր դեռ
Հրում անդունդը վերջին...

ԽԴ.

Փորձանքներից հարատև
Արդեն կորած, անուղի,
Այդ շյուղն անգամ մահամերձ
Ժողովրդի ու հողի,-
Իր տերերի ձեռքով սև,
Որպես դիակ՝ կրծքին քար-
Պիտի սուզվեր վերջապես,-
Թե փրկությունը չգար...

ԽԵ.

Բայց փրկությունը եկավ
Խոր խավարում, ինչպես լույս
Արեգակի հեռակա,
Որ ճառագում է վերուստ...
Որպես հրա՛ջք նա եկավ,
Որպես որո՛տ շառաչեց,
Խնդությունից խելագար,
Մի փրկչի՛ պես փառաճեմ...

ԽԶ.

Մեզ հայրենի տվեց հող,
Հերկ՝ ձեռքերով մեր հերկած,
Դաշտ՝ արգանդում իր պահող
Հանճարի հունտն արևկա,
Հանճարի հուրը այն որբ,
Որ դարերից մինչև մեր
Այս օրերը հրաբորբ

Երգն է երկնել մեր անմեռ...

ԽԷ.

Եվ եզերքում մեր նորոգ,
Հայրենիքում ահա մեր
Արդ ողջունում ենք սիրով
Քո վերադարձը վարպե՛տ:-
Իր տարագիր հանճարի
Վերադարձն է տոնում արդ
Ժողովուրդը քո արի
Հայրենիքով իր անպարտ:-

ԽԸ.

Հազարամյա ճորտ անհող
Իմ աներկիր ժողովուրդ,
Էլ չկա քեզ կործանող
Ոչ մի դժնի, խեղդող ցուրտ.-
Եվ հնամյա իր երգով
Գիրկն է դառնում քո անմահ-
Ահա քո շուրջը երգող
Քո ձայնապետը անմահ:-

ԽԹ.

Վերադարձել է ահա
Քո հայրենիքը ազատ,
Մեռած սրտում քո պահած
Նրա փոշին սրբազան.
Գուրգուրեցի ը այն խավար
Զառանցանքում քո անդուռ,
Բայց չբացվեց քեզ համար
Դարձի շավիղ դեպի տուն...

Ծ.

Հալածական երգ մեր հին,
Հանճարեղ ձայն դու մեր որբ,-
Դեմքիդ կնիքը մահի,
Բայց միշտ անմահ ու միշտ բորբ.-
Չորս ծայրերում աշխարհի
Ինչքան եղար դու խաչված,
Մինչ հայրենիք դառնայիր՝
Նոր պայքարում նվաճված...

ԾԱ.

Օ՛, հնամյա դու մեր հույս՝
Ոգու զրույց դու մեր հին,
Որքան զրկանք ու կորուստ
Եվ լուսե զոհ մենք բերինք-
Մինչ այս դարձի համար քո,
Եվ հայրենի, և ազատ-
Այլ պայքարով ու երգով
Հիմնեցինք հող հարազատ:-

ԾԲ.

Եվ չգիտեմ ես՝ արդյոք
Կա՞ աշխարհում մի այլ երգ,
Որ քո երգի նման խոր,
Եվ արնաթոր, ինչպես վերք-
Ժողովրդի սրտում իր
Տարիներով որբացած
Լինի այնքա՛ն մտերիմ,
Որքան ուղին՝ նոր բացած:

ԾԳ.

Եվ չտեսար, ո՛վ երգիչ,
Այս հայրենիքը նորոգ,
Որն իբրև մայր ամոքիչ
Արևային իր սիրով
Բուժեր քո սիրտը խոցված
Սև տեգերով անցյալի,
Դափնեպսակ դներ պարզ
Քո ճակատին պանծալի:

ԾԴ.

Իբրև աճյուն դու եկար
Քո հայրենիքը, որ քեզ
Հուշ էր թվում սրբացած,
Մեռած զրույց, որ որպես
Արդեն անդարձ, կորած հեք,
Ննջած մի այր՝ դրած հող,-
Չի՛ բարձրանա էլ երբեք,
Որ արևի ըմպե շող...

ԾԵ.

Արդյոք կարո՞ղ էր քո սուրբ,

Բեկված հոգին երագել,
Որ դառնալու ես մի օր
Քո հայրենիքը վսեմ,
Որ պիտի շուրջդ բուրի
Սերն ու գգվանքը մեր այս
Եվ Չարենցը համբուրի
Քո շրթունքները մեռած...

ԾԶ.

Բայց հայրենի երկրում քո,
Մայր քաղաքում նրա հին,
Պատվանդանի վրա նոր
Եվ սրտերի վրա հիր՝
Ահա մարմինը քո սուրբ,
Իբրև մասունք զմոսած՝
Բարձրացել է վեհաշուք
Եվ բարձաբերձ՝ իբրև սար...

ԾԷ.

Սեր է բերել և գորով
Քո ժողովուրդն ահա քեզ-
Քո հնօրյա երգերով
Օրորելով սիրտդ կեզ.-
Սիրտդ տանջանք տեսած լով
Եվ չարչարանք կրած հեզ,-
Ահա քեզ փա՛ռք երգելով՝
Այնքան հպարտ ենք արդ, տե՛ս...

ԾԸ.

Կարոտով խոր իբրև վերք
Եվ երկյուղով սրբազան-
Խոնարհվել եմ ահա ես
Աճյունիդ դեմ երգաձայն,-
Սիրտն ու հոգին իմ ահա
Նուն ափսոսանքն են հորդում՝
Օ՛, իմ անդարձ ննջած հայր,
Որ չտեսար քո որդուն...

ԾԹ.

Կարծես տեսել եմ ես քեզ,
Մանկությունից մինչև մահ
Դեզերել եմ կարծես ես

Ուղիներում այն ամա,
Բռնած քո ձեռքը դողողոջ,
Հանուն ջրի ու հացի՝
Դեզերել եմ որպես գող՝
Կույր իմ հոր հետ մուրացիկ...

Կ.

Այդպես բռնած ձեռքը ծեր
Հալածական իմ հոր՝ ես
Հաց եմ լեղի մուրացել
Հեռուներում աղեկեզ.-
Ցուրտ բակերում ժամերի
Հիվանդ հոր հետ իմ պառկած՝
Երազել եմ ես մեր հին
Տունն հեռավոր, ինչպես հաց...

ԿԱ.

Եվ հեռավոր մի ժամի
Պատերի տակ ցրտահար՝
Ես առաջին անգամ ինձ
Երջանիկ եմ տեսել, հա՛յր:-
Հա՛յր, առաջին անգամ ես
Կյանքում ժպիտ տեսա քո
Շրթունքներին, երբ որ քեզ
Մի բաժակ թեյ տվի գոլ...

ԿԲ.

Հետո փակել եմ հոգնած
Քո աչքերը՝ ընկած խոր,-
Եվ քարերին այն պառկած՝
Ննջել կողքին մեռած հոր:-
Առավոտյան իմ մռայլ,
Իմ մեռած հոր դեմքին ցուրտ-
Երանության անայլայլ
Ժպիտն էր նույն հանգչում լուրթ...

ԿԳ.

Եվ հողմերին հեռավոր
Տալու մարմինը քո հայր,
Կարո՞ղ էի ես արդյոք
Զառանցանքում անգամ վառ-
Օ՛, երազել անգամ լույս

Վերադարձիդ մասին այս,-
Որ հայրենիք ես գալու,
Իբրև աճյուն գնոսած...

ԿԴ.

Մի թե իրոք դու այն բիրտ
Ծերունին չես ննջած յար,
Որ անունով միայն իր
Կոմիտաս չէր, այլ Աբգար:-
Ինչպես մեռած մարգարե
Քարաքանդակ իր նաշում,
Մի թե դու չես երկարել
Այն իրիկվա մշուշում...

ԿԵ.

Եվ մատները այն դողողոջ,
Մոմե մատներն այն բարակ,
Որ փակեցին մի օր քո
Հոգնած կոպերն անկրակ՝
Չէի՞ն արդյոք այն իմ խեղճ
Մատները որք՝ դեռ գերի
Նվազների տրտմաշեշտ
Եվ Տերյանական երգերի...

ԿԶ.

...Իբրև մեռած մարգարե՝
Պառկել էր նա այդպես միշտ.
Դեմքը մի քիչ երկարել
Եվ խաղաղվել էր ընդմիշտ:-
Իսկ անդազադ նրան երբ
Իջեցրինք գերեզման-
Խաղաղությամբ նայեց վեր
Եվ արքայի էր նման...

ԿԷ.

Եվ վայրկյանին ահա այդ,
Երբ որպես սուրբ մի նաշից,
Արքայական վեհությամբ
Նայեց նա խեղճ իր փոսից,-
Ես հասկացա, որ այդ խիստ,
Այդ մոայլ մարդն աշխարհում
Բարի մի հայր էր միայն

Եվ տխրությունն էր սիրում...

ԿԸ.

Այն տխուր մարդն էր, որ իր
Մռայլ տեսքի տակ ուներ
Մի անսահման սիրող սիրտ
Եվ երազի հեռուներ,-
Որ ահաբեկ իր կյանքում
Ոչ մի անգամ չժպտած,
Բայց գիտեի, որ հոգում
Ունի հուրեր մշտակայծ...

ԿԹ.

Տխուր մի մարդ էր նա լուկ
Եվ երազող ուներ սիրտ,
Ուներ ոգի համբերող,-
Դեմքն էր նրա միայն բիրտ:-
Դեմքն էր նման փականքի,
Որ նա երբեք չբացեց,-
Ահաբեկվել էր կյանքից
Եվ զրկանքից քարացել:

Հ.

...Ո՛չ մի անգամ չժպտաց
Նա հոգնատանջ իր կյանքում:-
Տեսա ամպի պես մթնած
Ես նրա դեմքը մանկուց:-
Գոց մնաց դուռն երկաթե
Մինչև վայրկյանը մահվան,-
Եվ միայն մայրս գիտեր,
Որ այնտեղ սերն է պահված:

ՀԱ.

...Չհամբուրեց աշխարհում
Զավակներին նա երբեք,-
Եվ ժամերով նստած լուռ՝
Չպատահեց, որ արբեր:-
Մարդու հանդեպ չարացած՝
Ո՛չ խոհերի, ո՛չ հացի
Նա չունեցավ բարեկամ,
Լռությունից իր բացի:

ՀԲ.

...Եվ տարիներ միայն վերջ՝
Արդեն բեկված, արդեն լուրջ՝
Նոր հասկացա միայն ես,
Երբ նրա պես դարձա լուռ-
Որ երգերում բոլոր իմ
Եվ խոհերում այնքան վեհ՝
Ինչ կա անհուն ու խորին,
Այդ միայն ն'ա է տվել...

ՀԳ.

...Որ իր ամբողջ կյանքում լուռ
Ի՛նչ չէր վատնել նա երբեք,
Ի՛նչ չէր այրել իբրև հուր
Եվ չէր երգել իբրև երգ,-
Երազներում իր տխուր,
Պահած անգամ իրենից.-
Թաքցրել է այնքան խոր,
Որ իբրև գանձ բաշխի ինձ...

ՀԴ..

Կա տառապանք անվեհեր
Նայիրական քո դեմքին՝
Խոհն աշխարհի այն ավեր,
Շողն հանճարի աներկիր...
Նա էր այդպես պառկել վեհ
Մի օր հողէ իր փոսում-
Որպես վկա հանճարեղ՝
Հազարամյա մի նաշում...

ՀԵ.

Եվ հիրավի՛.- դու անմահ
Հայրն ես երգի մեր համայն,
Որ տարագիր գտած մահ
Տուն ես դարձել արդ միայն:-
Դու թաղվելու ես եկել
Երկրում քո նոր, որ արդեն
Դարձել է հաշտ ու հզոր
Եվ քեզ բերում է վարդեր...

ՀԶ.

Կարդում եմ ես քո հոգնած,

Մագաղայա կոպերին
Եվ ճակատի վրա բարձր-
Մտերմություն մի վերին:-
Նույն մտորումն ու անհուն
Նայիրյան խոհն հարազատ,-
Նույն երազանքն անանուն`
Հագարամյա՝ երազած:-

ՀԷ.

Ճգնավորի դեմքով ծեր`
Մարտիրոսի դեմքով սուրբ,-
Օ՛, ուրվական դու վսեմ,
Թափառական մեր Յիսուս,-
Ճգնավորի ճակատով
Եվ մորմոքով վկայի`
Նո՛ր ես հառնում ասիա դու
Իբրև վկա ներկայի...

ՀԸ.

Օ՛, վարդապետ անվեղար,
Որ վայրերում վրդովիչ`
Ձայնի հովի՛վ լուկ եղար`
Ձեռքիդ սրինգ մի թովիչ:
Դու աղոթքի փոխարեն
Ձայն խնկեցիր միայն վեհ-
Դեպի երկինք, որ բյուրեղ
Ժողովրդիդ սիրտն էր մեծ...

ՀԹ.

Ո՛վ Նայիրյան հանճարի
Հագարամյա դու տեսիլ,-
Որքան զրկանք ու չարիք
Դու աշխարհում կրեցիր,-
Մարտիրոսյալ հավիտյան,
Որպես անհող մարգարե-
Դու հանգրվան չգտար
Կյանքում-դարեր ու դարեր:-

Ձ.

Եվ միայն արդ, Նահապե՛տ,
Գիսախոռով, կորացած,
Հագարամյա հոգնաբեկ

Թափառումից քո դարձած՝
Պիտի հառնի շողշողուն
Հանճարիդ հուրն այգաբեր,-
Եվ խոր հանգչեն մեր հողում
Քո ոսկորներն հոգնաբեկ...

ՁԱ.

Իբրև աճյուն դու դարձար
Քո հայրենիքը ազատ,-
Իբրև մասունք մի պայծառ,
Իբրև նշխար հարազատ,-
Եվ հայրենի քո հողում,
Հին հանճարի իբրև սերմ՝
Կբարձրանա՛նա բեղուն,
Երկրիդ ցողով ցողված ջերմ:-

ՁԲ.

Իբրև աճյուն դու դարձար,-
Բայց հայրենի երկրում քո
Հանճարիդ հունտն հրացայտ
Կբարձրանա՛նոր բերքո՛վ:-
Բեղմնավորված սրբազան
Քո աճյունով և անեզր՝
Արեգակով մեր կիզած՝
Հողն հազար ծի և կտա մեզ:

ՁԳ.

Մե՛ծ ցնծություն է հիմա
Մեր սրտերում, ո՛վ երգիչ:-
Տոնն է երգի իր անմահ
Տոնում հառնած մի երկիր:-
Դարձի համար քո այս վեհ,
Վերադարձի քո անմահ-
Կյանք ենք կերտել արդեն մենք
Ե՛վ արևոտ, և՛ անմար:

ՁԴ.

Վերադառնա՛ն պիտի դեռ
Հազար սրտեր տարագիր,
Զարհուրելի հեռուներ
Տարված հողմով հարաբիրտ:-
Իբրև սրտե՛ր կենդանի,

Իբրև աճյուն կամ մասունք-
Սրտեր քանի՛, դեռ քանի՛ -
Հողն են իրենց երազում...

ՁԵ.

Վերադառնա՛ն պիտի դեռ
Հայրենի հողը բուրեան՝
Իբրև նորո՛գ երկրի տեր՝
Ե՛վ Թումանյան, և՛ Տերյան:-
Շիրիմներից իրենց որբ
Իրենց դարձին են նայում
Ե՛վ Դուրյանի սիրտը բորբ,
Ե՛վ Մեծարենցն հմայուն:-

ՁԶ

...Միջագետքից-Օրենբուրգ,
Հելեսպոնտից մինչև Վան,-
Ո՞ր աշխարհում արդյոք սուրբ
Չկա մասունք Նայիրյան...
Ո՞ր ափերով աշխարհի
Քո մերկ ոտքերը չանցան,-
Օ՛, նայիրյան հանճարի
Հազարամյա Սերմնացան...

ՁԷ.

Պիտի դառնան դեռ հերթով
Տարագիրներն այդ անթիվ,-
Որ աճյունով կամ սրտով
Դառնան աղբյուր եռանդի:-
Կենդանի սիրտ, թե աճյուն-
Իբրև հունտեր հանճարեղ,
Բեղմնավորե՛ն պիտի սուրբ
Հայրենի հողն այդ իրենց:-

ՁԸ.

Իսկ դու՛, ոգի՛ երգի մեր,
Վերադարձած արդեն տուն,-
Օ, սրբազա՛ն բերքի պես
Ընդունեց սիրտը խնդուն,-
Ցնծությունից խելագար
Ժողովրդի սիրտը քեզ.-
Իբրև աճյուն դու եկար,

Բայց իբրև կյանք ընդունեց:-

ՁԹ.

Ինչպես երգերը քո ջերմ,
Ժողովրդի սիրտը մեծ
Իբրև բարիք, իբրև սերմ
Մի ոգեղեն ընդունեց,-
Քեզ կընդունե այդպես յար
Հայրենի հողն արդարև-
Ե՛վ քո աճյունը արդար,
Ե՛վ քո ոգին հանճարեդ:-

Ղ.

Թո՛ղ ամոքվի վերջապես
Հազար սրով զարկած խոր-
Սիրտդ հողում մեր հրկեզ,
Որպես գրկում սիրած մոր:-
Որպես վսե՛մ ողջակեզ՝
Հոգնած աճյունը քո թո՛ղ
Գտնի հանգի՛ստ վերջապես-
Եվ հայրենի դառնա հող...

ՂԱ.

Եվ հայրենի այդ հողից,
Չանցած զարուն մի քանի-
Կելնեն շքե՛ղ և ուղիղ
Երգի շյուղե՛ր կենդանի:-
Եվ շշունջում գեղեցիկ,
Հնչեղ երգում նրանց խոր-
Կապրի հանճարը քո ջինջ՝
Անմահ երթի՛ ելած նոր...

ՂԲ.

Կխաղաղվի՛ վերջապես
Խոնջած աճյունը քո յար:-
Դարձած մոխի՛ր կենսաբեր,
Դարձած ավյո՛ւն, դարձած քար:-
Անկացա՛ծ, սրբացած
Կապրի ոգիդ հմայող՝
Դարձած ելնո՛ղ երգի ձայն-
Եվ հայրենի դարձած հող...

30 - V - 1936
30 - XI - 1935